

У другий похід нас пішло троє: я, моя дружина Світлана і мій давній друг Артур, він же Арчі. Це вже була осінь, і рушили ми на Боржаву. Похід як похід, але там я розказав Арчі про задум пройти всі Карпати й запропонував приєднатися. Він був чи не єдиний з тих, кого я знаю, хто міг би підписатися на таку дурість. І один із кількох, з ким би я погодився йти. Ми не раз ходили разом у гори, зокрема й на два тижні Кавказом. Ще Арчі ходив колись хащами Чорнобильської зони, лазив сам-один на Тетнульд¹. Розповідав він про цей похід захопливо й до плачу смішно. Я любив із ним говорити, любив його слухати, а це важливо для тривалого походу. Та й досі ми ніколи не жерлися, а це ще краще.

Як ви розумієте, натоді я вже вирішив, що влітку 2021 року таки піду в експедицію. Тепер залізно. Арчі згодом відповів, що приєднується. Стало нас двоє, що страшенно мене тішило. Так веселіше, безпечніше, легше організувати похід. Буде з ким порадитися, розділити обов'язки.

Ми відразу домовилися, що йдемо кожен зі своїми наметом і кухнею. По-перше, щоб мати особистий простір. По-друге, це давало нам автономність. Якби ми один одного задовбали, то спокійно б розбіглися, щоб трохи побути на самоті. Якби щось сталося з одним – чи ногу пошкодив, чи клема впала, – другий від нього би не залежав.

Далі нам треба було розпланувати шлях через Румунію, на яку припадає близько половини маршруту. Там є по-справжньому дикі гори, багатоденні переходи без магазинів і сіл. А якось же треба забезпечити себе харчами та газом. Ми розбили румунську частину стежки на п'ять відрізків по 200–300 кіло-

метрів. Це мінімум сім, а максимум одинадцять днів. У кінці кожного ми б зупинялися на добу в якійсь хаті, щоб відпочити, помитися, випрати речі, зарядити телефони й павербанк. А головне – набрати провізії для наступного переходу. Значить, удома під кожен таку станцію треба приготувати собі пакунки, де буде їжа на потрібну кількість днів, малий балон газу, паперові карти. Очевидно, що в Румунію поїдемо не чим-небудь, а машиною. Знайдемо водія, який нас відвезе. По дорозі заскочимо в ті садиби, де плануємо зупинитися, і будемо просити власників, щоб заховали наші коробки. Отже, Румунія – це п'ять таких переходів і чотири пари пакунків з провізією (ми називали їх закладками). Чому чотири? Бо п'ятий перехід закінчиться румунсько-українським кордоном, а в Україні буде вже інша історія. Там хтось підвезе, що нам треба, або поштою перешле. Зорієнтуємося по ситуації. Українською частиною шляху ми не переймалися. Щодо Польщі та Словаччини, то не мали можливості везти туди закладки. Та й не було сенсу лишати харчі на два місяці. Погодилися, що перед словацьким кордоном запакуємося по-максимуму: великий балон газу, правильна їжа. Наскільки вистачить, настільки й буде. А далі доведеться закупуватися у сільських магазинах на маршруті.

Тут є принципова різниця. Те, що ми закладали собі для Румунії, – це сушені та сублімовані страви, які залив окропом – і готово. А ще горіхи, шоколад, сухофрукти. Це все поживне й мало важить. З таким підходом денний раціон вписується у 600 грамів. На десять днів – до шести кілограмів. З їжею, яку ти купуєш у продуктових магазинах, ніколи так не вийде. Вона важча, займає більше місця. Навіть хліб – це зайва розкіш, бо він у рази важчий за сухарі. Багато хто пов'язує похід у гори з консервами... Нонсенс. Банка буде важити приблизно 200 грамів, і там риби трошки, натомість багато соусу чи олії. Консерва – це дуже важко, не кажучи вже й про бляшанку, яка по ній залишається і яку ні нести, ані викинути. Вже багато років не беру в гори нічого

¹ Тетнульд, або Тетнульд (4852 м). — дуже красива вершина на Кавказі, у Грузії. Це одна з візитівок регіону Верхня Сванетія. Сходження на Тетнульд (класичний маршрут) має категорію складності 2Б, що співмірно з класичними маршрутами Монблану.

подібного. Беру, наприклад, телятину, яку сам ріжу на слайси і сушу. Виходять джеркі, такі ніби чипси, які аж хрустять і ламаються. Легесенькі (жодні паштети тут не конкуренти), швидко розварюються. Таке грамотне меню у нас для Румунії. Трохи для України і трохи для Польщі й Словаччини. Для початку. Та далі доведеться затарюватись у магазинах, а значить раз на два-три дні. Магазинної їжі на тиждень не набереш. Вона важка, але й має свої плюси. Ми розуміли, що за два місяці сушка та сублімати нам прийдуться.

По-людськи

Більшу частину організаційних клопотів я взяв на себе. Так було логічно. Мені цікаво розбиратися з картами, розписувати меню, витрати. Я знав журналістів і мав досвід перемовин із підприємцями. Натомість Арчі спонтанніший. Його, здається, менше цікавило прокладати маршрут, перейматися деталями. Добре, що ми зійшлися такі різні, бо він мене підганяв. З'їхалися, наприклад, щоби порахувати бюджет. Я пробую розписувати все з бухгалтерською точністю: скільки коштує такий продукт, скільки інший... Загнав це все в ексель. Модель Арчі: «Все одно ти точно не порахуєш. Можуть змінитися ціни, можеш передумати. Отже, на день проїдаємо приблизно стільки-то. Множимо на 100 днів – маємо суму на їжу. На бензин... Скільки нам треба проїхати кілометрів? Добре, думаю, що треба приблизно стільки-то літрів. Записуй!». Трохи моїм, а трохи його методом ми й порахували. Без Арчі я займався би цими справами довше. Арчі без мене цими справами, може, взагалі б не займався. Закинув би їжі, скільки влізе, залив би собі електронні карти на телефон і на ходу б розібрався. Це його стиль.

Я ж прораховував усе, що міг, позамовляв паперові карти з Румунії і Польщі. Не тільки тому, що вважав це за необхідне. Я хотів це робити. Для мене таке планування, особливо залізи

з головою в сорок паперових карт, – це велика частина кайфу від експедиції. Зате піаритися й домовлятися з людьми було неприємно. Це не моє. Та все ж ми запустили сайт, де розписали, що, куди й нащо. Подумали, що треба з собою взяти, й почали шукати партнерів.

Найперше я поговорив з проектним менеджером магазину *Gorgany*, і справа зрушила з місця. Вони пообіцяли добру знижку на спорядження та інформаційну підтримку. Потім домовився з українським виробником спорядження *Turbat*, який погодився дати одяг і пухові спальні мішки. Домовився з виробниками туристичної їжі *James Cook* та *Happy Elk*. А також із Львівською майстернею шоколаду, від якої отримав кілька кілограмів шоколадних драже з різними горіхами. Запропонувала свою підтримку й туристична компанія з Калуша «Компас-Тур». Калуська логістична компанія «РІО-Транс» завдяки Арчі дала грошей на пальне. І останнє, що мене особливо потішило. Якось до мене підійшли сусіди з будинку: чоловік і дружина, які провадять невеликий магазин. Вони прочитали про експедицію в інтернеті й запропонували набрати в них на визначену суму продуктів. Так ми й познайомилися, а досі зналися тільки в лице.

У попередньому розділі я писав, що вести перемовини з партнерами було неприємно. Це тому, що я інтроверт, тож мені таке важко дається. Тим більше коли намагаєшся здаватися впевненим. Та, з іншого боку, домовлятися не було складно. Людям сподобалася ідея стоденної експедиції через усі Карпати, тому вони нас підтримували. Здається, чисто по-людськи. Зокрема, не ставили чітких вимог щодо кількості читачів у фейсбуці, не вимагали конкретної кількості публікацій, не просили їх нахвалявати. Давали, що нам було треба (в розумних межах), а ми натомість обіцяли говорити про них і згадувати в постах. Згадували зі щирою вдячністю, та все ж я не міг позбутися почуття провини, що медійність експедиції така собі. І досі не можу позбутися, хоч розумію, що партнери долучалися не заради

реклами. Це очевидно. Вони, думаю, далекоглядніші, аніж був тоді я. І, мабуть, здогадувалися, що медійний відгук буде не су-пер. Гадаю, тут не бізнес зіграв роль, а бажання підтримати.

Рання старість

Прийшла весна 2021 року. Карантин продовжили, кордони все ще тримали закритими. Наша проблема нікуди не ділася. Та й не мали ми на неї жодного впливу. Сподівалися, що сама зникне. Бог дав, Бог забере.

Але ж не забирав, і що далі, то сильніше та проблема псувала мій сон. Бо вже й партнери знайшлися, і всім я про Арку порозказував, але могло статися, що в червні ми просто вперлися б у глуху стіну. Тож почали шукати варіанти вже. Я написав польському, румунському й словацькому чи то посольствам, чи консульствам про «важливу міжнародну експедицію» і попросив посприяти. У перекладі на здоровий глузд то мало б звучати: «Майте совість. Тисячі заробітчани шурують собі в обидва боки, а двом хлопцям, які збираються йти безлюдними горами, – не можна?! Давайте щось придумаємо!». Та нас дипломатично футболіли, у стилі: «До червня далеко. Якщо скасують карантин, то ходіть собі, скільки хочете». Втім, написав я і нашому МЗС.

Ніби цього було мало, мене ще й сильно підвело здоров'я. Я перехворів на ковід, і після нього схопив «букет» нових болячок. Також повернулися хронічні. Вінцем усього стали проблеми з хребтом, особливо в шийному відділі. Мені так спазмувало, що й пів години не міг всидіти за комп'ютером, – а це ж мій хліб! Почало крутитися в голові, особливо коли лягав. Виспатися було важко. Лежиш, як Тутанхамон: не ворушиш головою ні вправо, ні вліво. Зайвий рух – і починаються «вертольоти», ніби з перепою. Державна неврологиня сказала: «Ви ж не молодієте», – і приписала купу таблеток, що помагали, як маслом по сраці.

Крім того, час від часу німіла нога. Прокидався рано або серед ночі, а стегно затерпло. Іноді затерпали пальці. Явної проблеми я в тому не бачив, але знав, що це теж пов'язано з хребтом. Як і спазми шиї та спини. Це бентежило. Я затявся пройти від краю до краю Карпат, подолати тисячі кілометрів горами, але й удома на ліжку не можу полежати нормально. А якщо на першому ж тижні хребет від навантаження «заклинить»? Або почнуться такі болі чи запаморочення, що не зможу йти? Та ще й не знав, чи взагалі буде той перший тиждень. Може, доведеться сказати щось у стилі: «Вибачте, прикордонники не пустили».

А ще гроші. На лікування я витратив багато. І не все марно, бо після лікування в приватному центрі вертебрології я трохи «помолодів» і *vertigo* майже відступило. Та в бюджет експедиції я вже не вписувався. Зважаючи на всі сумніви, не підіймалася рука краудфандити. Зрештою, ми таки почали збирати кошти через наш сайт і фейсбук, але мляво, несміливо.

Усе це дуже тиснуло мені на голову. З роботами й досі було кризово, мало що тішило. А тепер ще й здоров'я приперло, і гроші. Гнітила невизначеність. Що далі, то ставало гірше. Спав погано, настала апатія. Мені вже не хотілося нічого, навіть Арки Карпат. Якби можна було без галасу й сорому відступити – от би повернути час назад, – я б так і зробив. Відмовився б від експедиції – і скинув би зі себе тягар. Але ж час не повернеш, ми в реальному, а не магічному, світі. Тому продовжував рухатись, хоч майже до всього доводилось себе змушувати. Найважче було – до щасливого й упевненого лиця.

Що ми зрозуміли в Туреччині

У квітні 2021 року ми зібралися походити десять днів Лікійською стежкою в Туреччині. Перевірити себе перед експедицією, випробувати нове спорядження, одяг і взуття. Якби щось не грало, до

червня буде час, аби замінити, поправити. Тому ми попросили партнерів, щоб усе необхідне нам дали й продали ще перед Лікійкою. Звісно, гори там інакші, а дощів менше. Але посеред весни в Україні ще холодно, натомість Лікійка – це південь Туреччини, у квітні температура повітря там близька до спекотної в Карпатах. Якраз добре, щоб походити в наших літніх шмотках і літніх черевиках, поспати в літніх спальниках. Зробити висновки.

На Лікійку полетіли втрійох: я, Арчі та Світлана. Завдяки їй ми й вибралися. Світлана давно вже пробувала витягнути мене на цей маршрут, але я все впирався. Зате погодився, коли подивився на Лікійку як на нагоду перевірити спорядження.

Похід Лікійською стежкою був тривожний і повчальний. Добре, що ми придумали собі такий тест-драйв, бо й справді багато несподіванок повилазило. Перш за все та, що в нас із Арчі дуже різні темпи. Ми давно вже разом ходимо в гори, але досі не зважали на цю різницю. Все тому, що колись були розслаблені, а в Туреччині не давав спокою близький старт експедиції. Арчі хотів рухатися швидко, долати щодня більші відстані. Йому б витискати по-максимуму, та з нами не витиснеш. Ми зі Світланою часто за ним не встигали, та й загалом хотіли більше відпочивати, а менше бігти. Через це наростало напруження. Зрештою ми з Арчі поговорили про різницю в темпах і дійшли компромісу. Ситуація трохи розрядилася.

Це лиш один приклад, а взагалі нема сенсу перемелювати різні дрібні незгоди, досить того, що вони траплялися. І завдяки їм до нас поступово доходило (чомусь тільки тепер, після багатьох років дружби і спільних походів), що в нас не та ситуація, коли люди дивляться в одному керунку, а звичні речі розуміють однаково. Прості – здавалося б, очевидні! – речі ми розуміли по-різному. Я себе заспокоював тим, що нам вдається домовитися, дійти до компромісів. Зараз розумію: ці компроміси були складні. Не такі: «Добре, можемо зійтися на цьому – й усі будуть щасливі». Ні, ми знаходили прийнятний варіант, але обое з ним

мучилися, терпіли. Принаймні так мені тепер здається. І кажу я тільки за себе.

Тепер про приземлене. Так би мовити, про житлову площу. Натоді я ще вагався, який намет узяти в Арку Карпат. Хотілося якомога надійніший – але й легенький. Жоден із доступних не сподобався. Вони були або заважкі, або мали не таку як треба конструкцію дуг, тож я почав придивлятися до пірамідоподібних наметів, які встановлюють на трекінгових палицях. Там немає каркаса з алюмінієвих дуг, значить, нема чому ламатися. Та й намет легший. В Україні такі конструкції не дуже поширені, тож я ніколи не бачив їх наживо. Не знав, скільки часу такий намет встановлювати, чи зручно це робити під дощем і сильним вітром. Усе, на що я міг опиратися, – це огляди іноземних мандрівників. У Штатах піраміди популярні, люди ходять з ними в складні походи, зокрема й Аляскою.

Так я товкся на місці. Придивлявся до них, але відомі, найбільш перевірені виробники таких наметів – у Штатах та Японії. Я не наважувався замовляти з другого кінця світу дорогу піраміду, якої ніколи не бачив на власні очі і яка, може, й не сподобається.

На Лікійську стежку ми зі Світланою взяли старий двомісний намет вагою 2,4 кілограма. Зате Арчі якраз купив бюджетну китайську піраміду*. Критикував, казав, що погано пошита, має повно косяків... Але й дуже хвалив саму ідею. Казав приблизно те, що й відомі блогери-мандрівники: це легко, надійно, це найкраще рішення.

Я на те все подивився, наслухався Арчі й, коли повернувся з Лікійки, знайшов у мережі українського виробника таких наметів – *LITEWAY*. Це мене доконало. Якщо виробляють у нас – треба спробувати. Сконтактував із засновником бренду, розповів

* На хвилі популярності цієї конструкції з'явилося море китайських аналогів, які в рази дешевші.

про експедицію – і нам дали два намети. Щастя! До того ж я взяв двомісний. Важить він все одно небагато, а хата простора. Тепер я мав легке «житло» із запасом простору. Комфорт я люблю.

І останній сюрприз Лікійської стежки – проявилася проблема з ногою. Третього дня мене почала боліти права ступня. Під кінець походу боліло так, ніби знизу по нозі влупили молотком і тепер там здоровенний синяк. Гаразд, Лікійка тверда й кам'яниста, але ми пройшли всього 180 кілометрів.

До старту експедиції я мусив із цим розібратися. Ортопед сказав, що в мене на обох ногах нівроку така плоскостопість, одночасно повздовжня і поперечна. Там уже нічого не виправиш, але правильні устілки мали б запобігати болям і стримувати прогресування хвороби. Я замовив. За два тижні перед експедицією збігав у взутті з тими устілками в контрольний похід на Сивулю. Начебто стало краще.

У той похід узяв також новеньку подаровану піраміду. Довго бавився, поки вперше її встановив. Арчі сказав мені, що проти китайської – ця добре пошита й добре продумана. Я тишився, бо виглядало, що маю найкращий намет із можливих.

Намет я тоді встановив у дуже такому мінімальному варіанті. Взагалі варто було б ще поприв'язувати штормові відтяжки, щось підлаштувати, роздуплитися з фурнітурою, бо там вона специфічна. Я подумав, що перед стартом усе випробую і відрегулюю. Але коли прийшов час, то спакував якось той намет, кинув туди відтяжки, сказавши собі: в Румунії розберуся. Перед стартом нічого не встигав, усе пішло як завжди.

Дзвонив Бухарест

Я менше би здивувався, якби сова принесла мені лист із Гогвортсу. Але сталося ось що: одного похмурого червневого ранку мені зателефонували з румунського номера. Сказали, що на

зв'язку посольство України в Бухаресті, що наше МЗС отримало моє звернення й доручило їм зайнятися цим питанням. Днями прийде лист, де все буде офіційно роз'яснено, але зараз мені це роз'яснять ще й на словах. Нащо – досі не розумію.

Словом, працівники посольства нічого феєричного не зробили, зате сказали, що про нас знають, і доступно пояснили, які натоді в нас були варіанти перетину кордону.

З повною вакцинацією нас мали би пропустити, щоправда, повна вакцина нам не світила. Ми з Арчі нещодавно вкололи собі тільки по першій дозі, а другу нам могли би зробити найшвидше в липні. З негативним ПЛР-тестом теж пропустять, але з вимогою двох тижнів ізоляції в Румунії (ходити горами – не ізоляція). Без ізоляції можна, якщо будемо мати позитивний тест на антитіла, тобто доказ, що ми недавно переохворіли. Цей пункт мене зацікавив найбільше. Уже пів року минуло, відколи я слабував на корону, але я таки здав той аналіз. І чудо – антитіла зашкалювали. Підозрюю, що завдяки першій дозі вакцини.

Уже якусь надію ми мали: і папери, що антитіла є, і папери, що зараз ми здорові (негативний ПЛР-тест). Сподівалися, щось спрацює. Навіть якби довелось перетнути кордон з умовою відсидіти там два тижні на ізоляції, то теж добре, бо завжди можна не відсидіти й подивитися, що з того вийде.

Настав час

19 червня 2021 року перед північчю я з'їв бананову вівсянку, яку взяв із похідних запасів. Цілий день сортував і пакував продукти, вирішував мільйон дрібних справ, аж досі не мав коли поїсти.

Арчі мав заїхати опівночі. На щастя, він спізнився на пів години, та все одно я ще підписував і заклеював коробки з харчами. Рюкзак уже стояв спакований і важив, навіть на око, забагато. Погода була добра. Настрій – наче в армію забирають.